

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาถือได้ว่าเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดของมนุษย์ทุกคนที่จะพึงได้รับเพื่อให้สามารถดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ กอปรด้วยคุณธรรม จริยธรรม เข้าใจตนเองและผู้อื่น ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ วิชาการศึกษาทั่วไปจะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยชี้แนะและชักนำให้นิสิตนักศึกษาได้เกิดจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญได้ เพื่อให้คุณค่าของวิชาการศึกษาทั่วไปเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ตามทฤษฎีการวิเคราะห์หลักสูตรของเบอร์ควิสต์ (H.W. Bergquist, 1981) และแอมเม (Marilyn J. Amey, 1992) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาและประกอบการวิเคราะห์ โดยรวบรวมเป็นหัวข้อตามลำดับดังนี้

- ความหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป
- รูปแบบและเนื้อหาวิชาของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป
- การบริหารหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป
- การจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป
- ลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป

วิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ บางสถาบันเรียกว่า วิชาพื้นฐานทั่วไป (Foundation Courses) หรือวิชาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts หรือ Liberal Education) แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า การศึกษาทั่วไป (General Education) เพียงคำเดียว เพื่อจะได้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของทบวงมหาวิทยาลัย นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าการศึกษาทั่วไปไว้ดังนี้

วิจิตร ศรีสอาน (2524) กล่าวว่า วิชาการศึกษาทั่วไปเป็นการศึกษาที่จำเป็นสำหรับคนทุกคน เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการเป็นพลเมืองดี

กิริติ บุญเจือ (2522) กล่าวว่า วิชาการศึกษาทั่วไป คือการเรียนรู้สาระสำคัญของวิชาต่าง ๆ ในวิชาเดียวกันหากมีความสัมพันธ์โดยทั่วถึงก็เรียกว่าบูรณาการ (Integration)

บุญล้อม มะโนมัย (2522) กล่าวว่า วิชาการศึกษาทั่วไปคือการศึกษาที่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงให้ความรู้ในสาขาวิชาชีพใด เป็นการศึกษาในแนวกว้างและเป็นการให้ความรู้ทั่ว ๆ ไปที่จะพัฒนาบุคคลทางด้านอารมณ์ สังคม ความประพฤดิหรือศีลธรรมจรรยา ควบคู่ไปกับการพัฒนาสติปัญญาให้ผสมผสานเพื่อการใช้ชีวิตที่สมบูรณ์

The Carnegie Foundation (1978) ให้ความหมายของคำว่าการศึกษาทั่วไปเป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิดในเรื่องของวัฒนธรรมและทักษะพื้นฐานที่บัณฑิตจำเป็นต้องมีในการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต

The Encyclopedia Americana International Edition (1992) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษาทั่วไป คือการศึกษาที่จัดในระดับปริญญาตรีเพื่อเตรียมตัวที่จะดำรงชีวิตต่อไปในสังคมทางด้านวัฒนธรรม การใช้เวลาว่าง ซึ่งจะมีวิชาเอกหรือวิชาเฉพาะ

จากความหมายของคำว่าการศึกษาทั่วไป (General Education) ที่นักการศึกษาชาวไทยและชาวต่างประเทศได้แสดงความคิดเห็น รวมสรุปได้ว่า การศึกษาทั่วไปเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดที่ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ นอกเหนือไปจากวิชาชีพ เพราะเป็นการสร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อไปให้ผู้เรียนได้รับความรู้ เสริมสร้างสติปัญญาให้มีความคิดวิจารณ์ญาณที่จะเป็นพลเมืองดีในสังคม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเข้าใจในบุคคลอื่น สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้

เมื่อทราบความหมายของคำว่าการศึกษาทั่วไปแล้ว สิ่งสำคัญที่ควบคู่กันไปที่จะต้องทราบคือ จุดมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไป ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่หลากหลาย แต่ก็มีความหมายเดียวกัน คือสิ่งที่คาดหวังว่าผู้เรียนจะได้รับและรู้จักพัฒนาตนเองเพื่อจะได้มีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์

ไพฑูริย์ ตินลารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2526) ได้ประมวลจุดมุ่งหมายหลัก ๆ ของการศึกษาทั่วไป คือ

1. ความเรื่องปัญญา จุดมุ่งหมายในข้อนี้มาจากแนวความคิดในเชิงของศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ที่มีมาแต่อดีตที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีสติปัญญาปราดเปรื่อง ความเป็นเสรี (Liberate the Mind) พัฒนาความคิดจิตใจให้เป็นอิสระ (วิจิตร ศรีสอาน, 2424) (to be free and enlarge the mind) มีสติปัญญาแตกฉาน เจียบคม ลึกซึ้ง และวิเคราะห์วิจารณ์ พร้อมทั้งใส่ใจใคร่รู้อยู่เป็นนิจ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์และศาสตร์กับสังคม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สาขาต่าง ๆ กับความรู้มันกับสังคม (Integration and Relationship) วิทยาการและความรู้ที่มีอยู่นั้นได้แตกและแยกตัวออกเป็นสาขาต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะสาขาใหญ่ ๆ คือ

วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องรู้และเห็นถึงความสัมพันธ์และความแตกต่างของศาสตร์ทั้ง 3

3. ความสมดุล (Balancing) การศึกษาในระดับอุดมศึกษานอกเหนือจากการศึกษาเฉพาะสาขาวิชาแล้ว ผู้เรียนจะต้องศึกษากับวิชาชีพหรือสาขาวิชาอื่น ๆ และความรู้อย่างอื่น ๆ ด้วย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในคนและแนวคิดของอาชีพอื่น อีกทั้งเป็นการเสริมความรู้ให้กว้างขึ้น (Counter over specialization) (Paitoon Sinlarat, 1976)

4. ความเป็นพลเมืองดี (Good Citizenship) เป้าหมายของการศึกษาคือการสร้างความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เข้ากับสังคมได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม (Civic and Moral Responsibility) และมีความสามารถในการสื่อความหมายด้วย

5. ความรู้เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (Functional) เป็นการศึกษาที่มีประโยชน์กับชีวิตประจำวัน และมีประโยชน์แก่คนจำนวนมาก เช่น ความเป็นอยู่อันดีในครอบครัว สุขภาพ พลศึกษา ศิลปการพูด ศิลปะและวรรณคดี สุขภาพจิต เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

วิชาเหล่านี้มักจะได้รับคำวิจารณ์จากกลุ่มแรก ๆ ว่าเป็นวิชาพื้น ๆ วิชาที่ไม่ได้ใช้สติปัญญาอันสมองอะไรมาก แต่ในขณะที่เดียวกันวิชากลุ่มแรก ๆ ก็ได้รับคำวิจารณ์จากกลุ่มนี้ว่าเป็นพวกศักดิ์นา คนส่วนน้อย (Elite) ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันแก่คนจำนวนมากเท่าที่ควร (Bernard T. Rattigan, 1952)

6. ความสัมพันธ์กับสังคมและท้องถิ่น (Relevance) เป็นการให้ความรู้ และแนวคิดแก่ผู้เรียนในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม ความเป็นมา พัฒนาการ และปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ เพื่อจะได้หาทางแก้ไขและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ

7. ความเป็นพื้นฐานของวิชาอื่น ๆ แม้ไม่ใช่จุดมุ่งหมายหลักแต่วิชาการศึกษาทั่วไปจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของพื้นฐานวิชาชีพอื่น ๆ ด้วย

จุดมุ่งหมายทั้ง 7 ข้อ ดังกล่าวนี้อาจเป็นจุดมุ่งหมายใหญ่ที่แต่ละสถาบันการศึกษาจะนำไปปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

วิจิตร ศรีสอาน (2524) ได้สรุปความมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไปไว้ คือ การให้ความรู้พื้นฐานอันจำเป็นสำหรับทุกคนเพื่อการเป็นพลเมืองดี เพิ่มพูนความเจริญของงานทางสติปัญญา นำความรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม อีกทั้งเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ และอุปนิสัยสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ขึ้น มีบุคลิกภาพ ทักษะคิดและอุดมคติ เหมาะสมกับผู้ที่ได้รับการศึกษา ซึ่ง กิรติ บุญเจือ (2522) ชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไปก็เพื่อช่วยให้ปัญญาชนตระหนักว่ากลุ่มของคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ต้องรับรู้ความสำคัญของกลุ่มอื่น ๆ และ

สนใจใช้ความเชี่ยวชาญของคนเพื่อบริการแก่กลุ่มอื่น ๆ อย่างทั่วถึง เจดนา นาควัชร (2530) ได้แสดงความเห็นว่าจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไปคือ

1. สร้างความสำนึกในตน ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม สร้างความเข้าใจในพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม และกระตุ้นให้แสวงหาแนวทางในการจรรโลงอยู่รอดของมนุษยชาติ

2. สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์และความตื่นตัวต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวางความเจริญงอกงามทางปัญญา รู้จักคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุผลโดยสันติวิธีและด้วยหลักแห่งคุณธรรม

3. สร้างความรู้ ความใฝ่รู้ ความตื่นตัวในทางปัญญาและความเข้าใจในพื้นฐานของวิทยาการที่เป็นหลัก สามารถใช้วิชาความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิต และในการพัฒนาสังคม

4. สร้างความสามารถในการสื่อสาร ในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลกลุ่มชน และประชาคม ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

มาร์โกลิส (Margolis, John D. Dr., 1987, อ้างถึงใน พลสิทธิ์ หนูชูชัย, 2530) ได้ชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายและปรัชญาของการศึกษาทั่วไปว่า จะทำให้เด็กหนุ่มสาวรุ่นใหม่มีทักษะทางปัญญาและต้นทุนความรู้ เพื่อช่วยให้พวกเขาเคียงสาต่อโลกที่นับวันจะสลับซับซ้อนขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง เป็นโลกที่พวกเขาต้องอยู่ร่วม เป็นโลกที่พวกเขาต้องเลือกทางเดินอย่างชาญฉลาด เพื่อสังคมของพวกเขาในวันข้างหน้า

The Carnegie Foundation (1976) ระบุจุดมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไป เพื่อสร้างทักษะในการศึกษาขั้นสูงและการศึกษาดลอดชีวิต เพื่อจัดเวลาให้นักศึกษาได้ศึกษาแนวคิดที่สำคัญตลอดจนความหมายของแนวคิดนั้นทางด้านมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปะและเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ (Integration Learning) ที่ทำให้นักศึกษามีใจกว้างขวางและเข้าใจวิชาการในแนวที่กว้างและซับซ้อนได้

ไวท์ (Charies R. White, 1994) ได้สรุปจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพอร์ตแลนด์ คือ (1) การผสมผสานประสบการณ์การเรียนรู้และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (2) การใช้รูปแบบต่าง ๆ ของการสื่อสารเพื่อการเรียนและการแสดงออก (3) ตระหนักในประสบการณ์ของมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม (4) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง บุคคลอื่นและสังคม

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่ชี้ให้เห็นจุดมุ่งหมายที่แตกต่างและหลากหลายกันไป แล้วแต่จุดเน้นของแต่ละบุคคล ซึ่งเมื่อพิจารณาในเป้าหมายหลักตามพุทธศาสนาก็คือต้องการสร้างและส่งเสริมให้เป็นคนดี ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นหลัก ๆ ไว้ คือ

1. เสริมสร้างความรู้ เพิ่มพูนสติปัญญา นอกเหนือไปจากสาขาวิชาชีพ และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม
2. มีโลกทัศน์กว้างไกล เข้าใจในสังคม ปรับคนให้เข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้
3. เพิ่มพูนบุคลิกภาพให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม ดำรงตนเป็นคนดีในสังคม
5. ตระหนักในคุณค่าของศิลปและวัฒนธรรม

แบบและเนื้อหาวิชาของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป

การจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปในแต่ละสถาบันการศึกษาจะมีความแตกต่างและหลากหลาย แล้วแต่ความเหมาะสมและความพร้อมของแต่ละสถาบัน ซึ่งพอจะสรุปแบบใหญ่ ๆ ของหลักสูตรการศึกษาทั่วไปใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. แบบบังคับร่วมหรือแบบหลักสูตรแกน (Core Curriculum) เป็นการศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาจะกำหนดรายวิชาการศึกษาทั่วไปไว้และบังคับให้ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนซึ่งจะแบ่งออกเป็นรูปแบบย่อย ๆ ได้ 2 แบบ คือ

1.1 แบบบังคับร่วมที่ทุกคนทุกคณะจะต้องเรียนเหมือนกันหมด โดยสถาบันอุดมศึกษาจะกำหนดขอบเขตและเนื้อหาวิชาไว้แล้ว

1.2 แบบกึ่งบูรณาการ (Semi-Intergrate) สถาบันอุดมศึกษาจะกำหนดรายวิชาการศึกษาทั่วไปให้มีเนื้อหาวิชาที่มีลักษณะผสมผสานวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และบังคับให้ผู้เรียนทุกคนต้องเรียน

2. แบบบังคับกระจาย หรือแบบหลักสูตรกระจายสัดส่วนรายวิชา (Distribution Requirement) สถาบันอุดมศึกษาจะกำหนดรายวิชาการศึกษาทั่วไปให้ผู้เรียนได้เลือกเรียน

2.1 กระจายสัดส่วนแบบบังคับรายวิชาไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนจะต้องเลือกเรียนตามรายวิชาที่สถาบันอุดมศึกษากำหนดไว้เท่านั้น

2.2 กระจายสัดส่วนแบบบังคับบางวิชาให้เลือกบางวิชา ผู้เรียนจะต้องเลือกเรียนตามรายวิชาที่สถาบันอุดมศึกษากำหนดไว้กลุ่มหนึ่ง และมีสิทธิ์เลือกเรียนในวิชากลุ่มอื่นด้วย โดยมีจำนวนหน่วยกิตกำกับไว้

นอกจากนั้นอาจจะมีแบบกระจายสัดส่วนรายวิชาแบบแนะนำให้เรียน หรือแบบการจัดโปรแกรมอื่น ๆ ไว้

3. แบบบังคับหน่วยกิตให้เลือกรายวิชาเอง จะเป็นการกำหนดหมวดวิชาใหญ่ ๆ ไว้ หรืออาจจะไม่กำหนดวิชาไว้ แต่ให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสนใจแต่จะอยู่ภายในจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้

วิจิตร ศรีสอาน (2524) ได้กล่าวถึงการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปไว้ 3 แบบ คือ

1. แบบหนังสืออมตะวิทยา (Great Book Approach) การจัดหลักสูตรแบบนี้จะรวบรวมข้อเขียนที่เป็นอมตะและครอบคลุมเนื้อหาวิชาสาขาต่าง ๆ ทางศิลปศาสตร์ทุกสาขาให้ผู้เรียนศึกษา

2. แบบสหสัมพันธ์ระหว่างวิชา (Broad Interdisciplinary Courses) เป็นการจัดรวมกลุ่มวิชาที่ผสมผสานเข้าด้วยกันได้มาสอนในวิชาเดียวกัน

3. แบบถือเอาความต้องการร่วมของผู้เรียนเป็นหลัก (Life Adjustment or Common Needs of Young Adults) การจัดแบบนี้จะต้องสร้างวิชาขึ้นใหม่ที่มาจากความต้องการและปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่

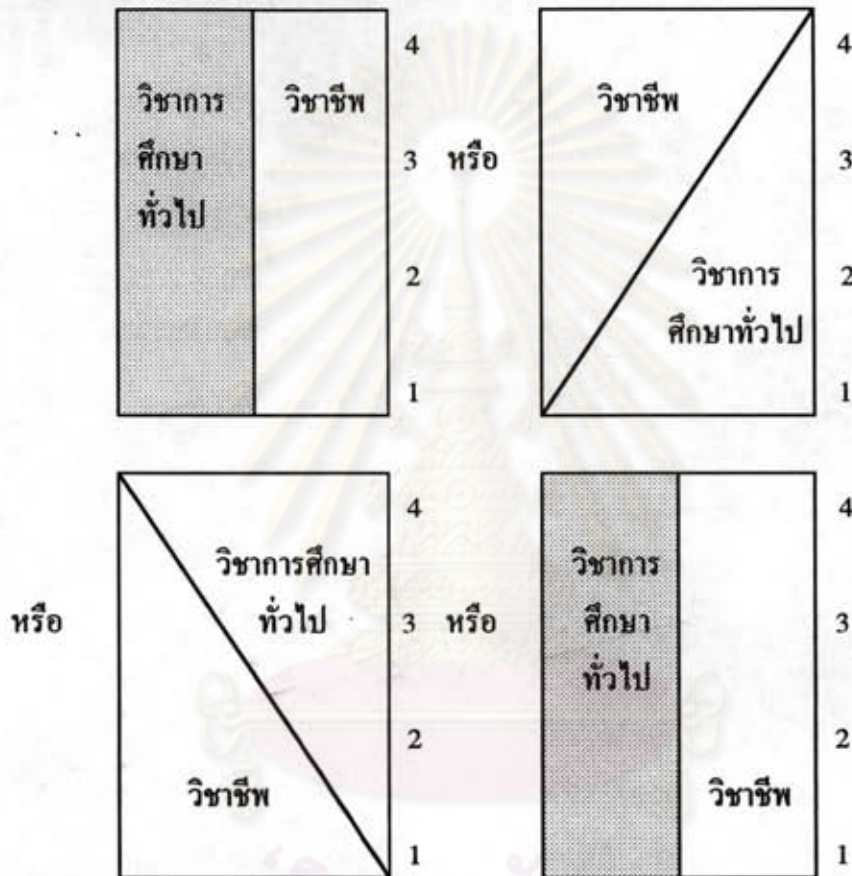
จากรูปแบบและการจัดหลักสูตรการศึกษาทั่วไป จะพบว่าวิธีที่หลากหลายแล้วแต่สถาบันอุดมศึกษาจะเลือกใช้วิธีการใด แต่วิธีการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปให้สัมพันธ์กับหลักสูตรวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพนั้น วิจิตร ศรีสอาน (2524) ได้จัดแบ่งเป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ วิธีแยก (Separation) เป็นการจัดให้ผู้เรียนเรียนวิชาการศึกษาทั่วไปก่อนหรือหลังจากเรียนวิชาชีพ ส่วนมากจะจัดในลักษณะระดับต้น และระดับปลาย (Lower-Upper Division) เช่น ถ้าหลักสูตร 4 ปี ก็จัดแบ่งออกเป็น 2 ปีแรก เป็นระดับต้น (Lower Division) และ 2 ปี หลังเป็นระดับปลาย (Upper Division) แล้วอาจจัดให้เรียนวิชาการศึกษาทั่วไปหรือวิชาชีพก่อนก็ได้ ใน 2 ปีแรก และวิชาที่เหลือใน 2 ปีหลังก็ได้ ซึ่งการจัดแบบนี้เขียนแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปแบบแยก

ส่วนอีกวิธีหนึ่ง คือ การจัดแบบวิธีคู่ขนาน (Parallel) จะเป็นการจัดที่ให้ผู้เรียนเรียนวิชาการศึกษาทั่วไป คู่ขนานไปกับวิชาชีพตลอดหลักสูตร โดยเริ่มต้นตั้งแต่ปีที่ 1 จนถึงปีที่ 4 อัตราส่วนระหว่างวิชาทั้ง 2 อาจแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ดังในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปแบบวิธีคู่ขนาน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2522) ได้กล่าวถึงวิชาการศึกษาทั่วไปในลักษณะที่ผสมกับวิชาชีพ จะมีรูปแบบเด่น ๆ 5 ลักษณะ คือ

1. วิชาผสมผสาน (Integrated of Survey Courses) จะเป็นการผสมผสานวิชาในกลุ่มใหญ่ ๆ เข้าด้วยกัน และชี้ให้ผู้เรียนได้เข้าใจและเห็นความสัมพันธ์ของสาขาวิชาต่าง ๆ เหล่านั้น
2. วิชาเบื้องต้น (Introductory Courses) วิชาการศึกษาทั่วไปในลักษณะนี้ก็เพื่อให้ผู้เรียนในสาขาหนึ่งได้มีโอกาสทำความเข้าใจและรู้ลักษณะของสาขาวิชาอื่น ๆ ด้วย
3. วิชาเฉพาะ (Specific Courses) หรือวิชาพิเศษ (Special Courses) เพราะลักษณะการจัดเป็นพิเศษกว่าวิชาอื่น ๆ สร้างขึ้นเฉพาะสาขาวิชาที่ต้องการแต่ไม่เหมาะกับสาขา

วิชาเอกของวิชานั้น โดยวิชาเฉพาะที่สร้างขึ้นนี้จะเสริมวิชาชีพในแต่ละสาขาวิชาได้ดีเพราะวิชาที่สร้างขึ้นตรงกับความต้องการของวิชาชีพนั้น

4. วิชาสัมมนา (Freshman Seminar) ลักษณะวิชาแนวนี้จะเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ผู้เรียนได้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้น เป็นการศึกษาทักษะในการคิด การหาเหตุผลและการอภิปรายทำความเข้าใจและค้นเคยกับผู้รู้ในมหาวิทยาลัย

5. วิชาสัมพันธ์ ลักษณะวิชานี้จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างสังคม และท้องถิ่น โดยให้ผู้เรียนได้หาความรู้และประสบการณ์จริง ในบางครั้งก็มีการเพิ่มแนวคิดในการปลูกฝังความสำนึกและความรับผิดชอบในทางจริยธรรม และหน้าที่พลเมืองควบคู่กันไปด้วย (W.Arthur Lewjs, 1974)

เนื้อหาวิชาของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป

เนื้อหาของวิชาหลักสูตรการศึกษาทั่วไปของแต่ละสถาบันการศึกษาจะแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยวิชาประเภททักษะขั้นสูง (Advance Learning Skills) วิชาที่กระจายตามสาขาวิชา (Field Distribution Subjects) และวิชาที่เกี่ยวกับความเข้าใจทั่วไป (General Understanding Courses) (Arthur Leving, 1976) ซึ่งเนื้อหาวิชาที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาของไทยก็จะมีทั้งวิชาประเภททักษะและวิชาที่ให้ความรู้อย่างกว้าง ๆ (ชมพันธ์ กุญชร ณ อุดรชฎ, 2532) ซึ่งไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2526) ได้ศึกษาและวิจัยพบว่า เนื้อหาวิชา การศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาส่วนมากจะขึ้นอยู่กับผู้สอน เพราะผู้กำหนดเนื้อหาวิชาในหลักสูตรการศึกษาทั่วไป อันประกอบไปด้วยกลุ่มสาขาทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษาและกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ นั้นจะมีผู้สอน ส่วนผู้สอนก็มีใช้ผู้กำหนดเนื้อหาวิชา ฉะนั้นการสอนจึงขึ้นอยู่กับผู้สอนที่อาจจะมีการเน้นหนักในเรื่องของเนื้อหาเบื้องต้นและความรู้กว้าง ๆ จะเป็นการให้ความรู้มากกว่าการแสวงหาความรู้ นอกจากนั้นยังให้ความสำคัญกับเนื้อหาทางสังคม ความสัมพันธ์ของสาขาวิชาและชีวิตประจำวันน้อย

จากการที่นักการศึกษาได้แบ่งรูปแบบการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทยจะจัดรูปแบบหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปหลากหลายกันไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาทั่วไปของแต่ละสถาบัน แต่ทั้งนี้แนวปฏิบัติก็ยังคงยึดหลักการดังกล่าวแล้วข้างต้น

การบริหารหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป

การบริหารหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปจะไม่เหมือนกับการบริหารหลักสูตรวิชาชีพหรือวิชาเฉพาะอื่น ๆ เพราะสาขาวิชาจะเป็นสาขาวิชาใหม่ที่สร้างจากความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การบริหารงานจึงมีความแตกต่างกันไป ซึ่งพอสรุปรูปแบบการบริหารงานได้ 3 ลักษณะ คือ การบริหารโดยภาควิชา การบริหารโดยคณะกรรมการ การบริหารโดยหน่วยงานอิสระ

1. การบริหารโดยภาควิชา

การบริหารแบบนี้ภาควิชาจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในวิชาการศึกษาทั่วไปที่อยู่ในสังกัดภาควิชา นั้น ๆ การบริหารงานจะเป็นไปด้วยความสะดวกและคล่องตัว แต่ก็มีข้อเสียคือ จะเป็นการจัดและจัดให้มีการสอนที่เฉพาะเจาะจงในสาขาวิชาของภาควิชา นั้น ๆ และบางครั้งจะเป็นการเน้นหนักไปทางวิชาชีพหรือวิชาเฉพาะทางมากไป

2. การบริหารโดยคณะกรรมการ

สถาบันอุดมศึกษาจะแต่งตั้งผู้แทนจากภาควิชาต่าง ๆ เป็นคณะกรรมการบริหารหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป เพราะลักษณะสาขาวิชาจะเน้นการผสมผสานหรือวิชาสัมพันธ์ (Interdisciplinary Courses) จึงต้องใช้ความเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กันตั้งแต่ 2 ภาควิชาขึ้นไป คณะกรรมการจึงมีหน้าที่ดูแลทั้งหมด การบริหารงานแบบนี้บางครั้งก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะคณะกรรมการไม่มีอำนาจสิทธิเด็ดขาดในการบริหารงาน

3. การบริหารงานโดยหน่วยงานอิสระ

การบริหารงานแบบนี้เกิดขึ้นโดยสถาบันอุดมศึกษา จะตั้งหน่วยงานอิสระที่มีหน้าที่เฉพาะการศึกษาทั่วไปเท่านั้น หน่วยงานนี้จะมีความเป็นอิสระในการที่จะดำเนินการให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของวิชาการศึกษาทั่วไป และผู้ที่มาเกี่ยวข้องจะมีความเข้าใจที่ทำให้การบริหารงานเป็นไปตามแนวคิด ทศนคติและหลักการเดียวกัน จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุด

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยหลายแห่งมีการบริหารงานวิชาการศึกษาทั่วไปแตกต่างกันไป แล้วแต่ความเหมาะสมแต่ก็ยังคงครอบคลุมรูปแบบดังกล่าว 3 ประการ

ประเด็นปัญหาของวิชาการศึกษาทั่วไป

จากรายงานการวิจัยของ ไพฑูรย์ สินลาร์รัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2526) พบว่า ปัญหาของวิชาการศึกษาทั่วไปที่ปรากฏอยู่เสมอ ๆ คือ

1. โดยหลักการดีแต่ล้มเหลวในทางปฏิบัติ เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ให้ความสำคัญอย่างเต็มที่และคงเส้นคงวา
2. หาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้ยาก มีความหลากหลายทั้งในเรื่องจุดมุ่งหมายและการบริหาร
3. หาผู้สอนที่เข้าใจหลักการและวิธีการของวิชาการศึกษาทั่วไปได้ยาก เพราะไม่มีผู้สอนเฉพาะวิชาการศึกษาทั่วไป แต่จะเป็นผู้สอนวิชาชีพจึงเน้นหนักไปทางวิชาชีพนั้น ๆ
4. ผู้เรียนไม่สนใจเท่าที่ควร เพราะไม่เห็นความสำคัญ ถือว่าวิชาชีพสำคัญกว่า
5. ผู้สอนไม่ได้ใช้เทคนิคการสอนเท่าที่ควร ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการสอนแบบบรรยายอย่างเดียว
6. เปลี่ยนบ่อยแต่รายละเอียด ปรัชญาและโครงสร้างหลักไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะเปลี่ยนแปลงเฉพาะรายละเอียดปลีกย่อย ทำให้ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการและสังคม
7. สหวิชาเพียงอุดมคติ เป็นเพียงหลักการที่จะจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปในรูปแบบสหวิชา (Interdisciplinary Approaches) แต่การดำเนินงานมิได้เป็นไปตามนั้น ได้แต่เพียงการรวมวิชามาต่อ ๆ กัน
8. วิชาการศึกษาทั่วไปเป็นพื้นฐานวิชาชีพ ลักษณะการจัดที่แยกตามคณะและภาควิชา ผู้สอนจะมีแนวโน้มสอนไปทางวิชาชีพ เพราะผู้สอนมีความคุ้นเคยในแนวนั้น
9. การให้บริการยังไม่คล่องตัวเท่าที่ควร การบริหารงานเกี่ยวกับการศึกษาทั่วไปยังอยู่ในแบบฝักกับหน่วยงานอื่นและไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง
10. การสนับสนุนจากฝ่ายบริหารยังไม่เต็มที่และคงเส้นคงวา ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ทำให้ขาดการต่อเนื่อง อีกทั้งรางวัล (Reward) ในการดำเนินการวิชาการศึกษาทั่วไปยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

การจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป

การศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกจากหลักสูตรที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาแล้ว การเรียนการสอนก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากเพราะเป็นวิธีการที่จะทำให้

หลักสูตรที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จ การจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปจะมีรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียนและเนื้อหาวิชาที่จะสอน ผู้ที่จะสอนวิชาการศึกษาทั่วไปได้ประสบผลสำเร็จ จะต้องมีความเข้าใจในปรัชญาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปอย่างดีเด่น เพื่อที่จะ ได้ดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สุกัญญา โฉววิไลกุล (2530) กล่าวไว้ว่า การสอน ไม่ว่าจะป็นวิชาใด ผู้เรียนมากน้อยเท่าใด จะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างมีระเบียบแบบแผน มี ขั้นตอนและมีการวางแผน ซึ่งการจัดแบบนี้ถือว่าเป็นการจัดระบบการสอนที่จะนำไปใช้ได้ในการเรียนการสอนทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มน้อย และการสอนรายบุคคล วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) และอุทุมพร จามรมาน (ม.ป.ป.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสอนที่เรียกว่า วงจรการเรียน การสอนไว้ ดังนี้

1. การตั้งวัตถุประสงค์ (Objective) การสอนต้องมีจุดมุ่งหมาย ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง ความต้องการและความจำเป็นของวิชานั้นต่อผู้เรียนและสังคมด้วย

2. ประสบการณ์การเรียนการสอน (Learning Experience) เมื่อทราบจุดมุ่งหมาย การสอนแล้วจะต้องกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกัน ไม่ว่าจะป็นด้านวิธีการสอน เวลาสอน ตำรา และเอกสารประกอบการสอน ตลอดจนอุปกรณ์การสอน

3. การประเมินผล (Evaluation) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) (อ้างใน สมบัติ คชสิทธิ์, 2536) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการพิจารณาและเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตัดสินใจ และตัดสินใจคุณค่าเกี่ยวกับโปรแกรมหรือโครงการ นั้น เช่นเดียวกับ Worthen and Sanders (อ้างใน สมบัติ คชสิทธิ์, 2536) ที่กล่าวว่า การประเมินเป็น การกำหนดคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งรวมทั้งการที่จะ ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะตัดสินใจคุณค่าของ โปรแกรมผลผลิต กระบวนการ วัตถุประสงค์ หรือแสวงหาทางเลือกเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

ผู้ที่มีหน้าที่สอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปจึงควรจะต้องทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ของการจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปให้ชัดเจนก่อน จะได้จัดการเรียนการสอนให้ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การวิเคราะห์หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป

การวิเคราะห์หลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการศึกษาส่วนประกอบต่าง ๆ ของ หลักสูตร เช่น หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง จุดประสงค์ของการเรียนรู้ เนื้อหาวิชา สื่อ การเรียน วิธีสอน เป็นต้น (สิริพร บุญญานันต์ อ้างใน งามจิตร จารุพันธ์, 2537) นักการศึกษา หลายคนได้กล่าวถึงการวิเคราะห์หลักสูตรไว้หลายรูปแบบ เช่น

1. รูปแบบการวิเคราะห์หลักสูตรของโกว์ (Doris T. Gow Intrinsic Analysis Model) ซึ่งจะแบ่งกระบวนการในการวิเคราะห์หลักสูตรเป็น 2 ขั้นตอน

1.1 การวิเคราะห์หลักสูตร จะพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตร 4 ด้าน คือ

1.1.1 โอกาสการเรียนรู้ (Appportunity) จะเป็นการพิจารณาในเรื่องเนื้อหาสาระ ทักษะ มโนทัศน์ ที่ได้จัดไว้ให้ผู้เรียน ตลอดจนโอกาสที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากที่สุดตามความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน

1.1.2 สิ่งเร้า (Motivators) ซึ่งจะพิจารณา 3 ด้าน คือการช่วย การเสริมแรง และการจัดรูปแบบวิธีการและเทคนิคที่หลากหลาย

1.1.3 โครงสร้างของหลักสูตร (Structure) ซึ่งจะพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตร 5 ด้าน คือ ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรกับลักษณะนิสัยและความต้องการของผู้เรียน ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับบทเรียน ความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์และบทเรียน ความเหมาะสมของการกำหนดและจัดลำดับจุดประสงค์และความเหมาะสมของแนวทางต่าง ๆ ที่ผู้สอนจะใช้เพื่อวินิจฉัยและสอนซ่อมเสริมให้ผู้เรียน

1.1.4 สภาพการเรียนรู้การสอน (Introductory Events) ซึ่งจะพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมของกลุ่มมือครู ความเหมาะสมและชัดเจนของตำราเรียน ความสะดวกในการเลือกรูปแบบการสอน และความเหมาะสมสอดคล้องระหว่างกลวิธีสอนกับลักษณะของผู้เรียน

1.2 การตัดสินคุณภาพของหลักสูตร จะเป็นการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 ส่วน มาพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการและทฤษฎีทางการศึกษาและทางจิตวิทยา ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ (นิสาร์คน์ ศิลปเดช, 2536)

2. รูปแบบของไทเลอร์ (The Tyler Model) ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ได้ให้หลักในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร โดยพิจารณาตัดสินจากการบรรลุผลสำเร็จของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ตั้งไว้ โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลขององค์ประกอบ 3 ส่วน คือ จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ประสบการณ์การเรียนรู้และสัมฤทธิ์ผลของการเรียน (นิสาร์คน์ ศิลปเดช, 2536)

3. เทคนิคการวิเคราะห์ปุยแซงก์ (Puissance Analysis Technique) เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ส่วน ของหลักสูตร คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (เชิงพฤติกรรม) กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้เรียกรวมกันว่า ไทเลอร์ลูฟ (Tyler Loop) (ทิสานา แคมมณี, 2524)

4. ลำลี ทองธิว (อังกาโน จามจิตร์ จารุพันธ์, 2537) ได้แบ่งรูปแบบของการวิเคราะห์หลักสูตรไว้ 3 แบบ คือ

4.1 วิเคราะห์ที่มาของทฤษฎีหลักสูตร โดยมองความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับปัจจัยอื่น ๆ ในสังคม

4.2 วิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตร โดยวิเคราะห์รายละเอียดของหลักสูตร ความสอดคล้องภายในหลักสูตร พฤติกรรมของครูและผู้เรียน ลักษณะของหลักสูตร แนวคิดของหลักสูตร

4.3 วิเคราะห์เพื่อการวางแผนเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญตัวแปรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกขอบเขตการศึกษา

จากรูปแบบของการวิเคราะห์หลักสูตรบางส่วนที่ได้กล่าวมาจะพบว่า การวิเคราะห์หลักสูตร นั้นเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการประเมินผลหลักสูตร จึงควรจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลด้วย

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (อ้างใน สุภาวดี เครือโชติกุล, 2537) กล่าวว่า การประเมินหมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเป็นกระบวนการที่ให้ได้ว่าซึ่งสารสนเทศ สำหรับตัดสินคุณค่าของโปรแกรมการศึกษาศิลปะ วัฒนธรรม การ จดมุ่งหมายของโครงการ หรือโปรแกรม หรือทางเลือกต่าง ๆ ที่ออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

เขาวดี วิบูลย์ศรี (2533) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการในการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศในการตัดสินคุณค่า

ฉะนั้นการประเมินจากความหมายดังกล่าวจึงสรุปว่าการประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าของข้อมูลที่รวบรวมได้จากระบบสารสนเทศ

การประเมินผลหลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะถือว่าการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร ทิศนา แจมมณี (2533) กล่าวว่า กระบวนการประเมินผลหลักสูตรในความหมายของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และคณะ คือ กระบวนการในการหาข้อมูล เก็บข้อมูล เพื่อที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกอื่นที่ดีกว่าของเดิม ซึ่งก็ตรงกับแนวคิดของครอนบาค (Cronbach) ที่กล่าวว่า การประเมินผลหลักสูตร หมายถึงการรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในเรื่องของโปรแกรมหรือหลักสูตรการศึกษา ฉะนั้นการประเมินผลหลักสูตรถือว่าเป็นกระบวนการในการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวกับหลักสูตร เพื่อนำมาตัดสินใจทางเลือกที่ดีกว่าของเดิม

จุดมุ่งหมายในการประเมินผลหลักสูตร

สมบัติ คชสิทธิ์ (2536) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตรก็เพื่อ

1. เป็นการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และ
2. เพื่อรักษามาตรฐานของหลักสูตร

แมคเนล (Mcncil, 1981) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตรก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบการตัดสินใจที่จะเลือกหลักสูตร เพื่อนักพัฒนาหลักสูตรจะรู้ว่าควรปรับปรุงหลักสูตรตรงไหนและอย่างไร และเพื่อจะให้ครูใช้หาคำตอบเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน

ทิศนา แคมมณี (2524) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรว่าสามารถสนองตามวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้นต้องการหรือไม่ ประการที่สอง เพื่อตัดสินใจว่าการวางเค้าโครงและรูประบบของหลักสูตร ตลอดจนการบริหารงานและการสอนตามหลักสูตร เป็นไปในทางที่ถูกต้องแล้วหรือไม่ และประการสุดท้าย ก็เพื่อวัดผลดูว่า ผลผลิตคือผู้เรียนนั้นเป็นอย่างไร

จากความหมายและจุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์หลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตรจะพบว่า หลักการและวิธีการเหมือนกัน เมื่อก้าวถึงการประเมินผลหลักสูตรก็มีความหมายครอบคลุมไปถึงการวิเคราะห์หลักสูตรด้วย ซึ่งเป็นกระบวนการในการที่จะรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรทั้งหมดมาประมวลผลหาจุดเด่นจุดด้อย จะได้พัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปตามรูปแบบการวิเคราะห์หลักสูตรของ เบอร์กวิสต์ (H.W.Bergquist, 1981) ที่พิจารณาการจัดวางระบบภายในของหลักสูตร ตามหลักการจัดแบ่งหลักสูตร (Curricular Taxonomy) ประกอบกับการวิเคราะห์หลักสูตรของแอมเม (Marilyn J. Amey, 1992) ซึ่งจะเป็นการพิจารณาโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาที่จัดการเรียนการสอน (Institutional Structural Curriculum Studies)

แนวคิดและการวิเคราะห์หลักสูตรตามหลักการของเบอร์ควิสต์ (H.W.Bergquist) และแอมเม (Marilyn J.Amey)

สถาบันอุดมศึกษาแต่ละสถาบันจะเลือกรูปแบบการจัดหลักสูตรตามความเหมาะสมและความพร้อมของสถาบันการศึกษานั้น ๆ และการที่จะบริหารหลักสูตรให้ประสบผลสำเร็จย่อมขึ้นอยู่กับการจัดระบบภายในของหลักสูตรด้วย ซึ่ง ปทีป เมธาคุณวุฒิ (2532) ได้สรุปแนวคิดการวิเคราะห์หลักสูตรของเบอร์ควิสต์ (H.W. Bergquist, 1981) ที่วางหลักการวิเคราะห์หลักสูตร (Curricular Taxonomy) ไว้ อันประกอบด้วยบริบท 6 ด้าน คือ

1. เวลา (Time) แบ่งออกเป็นกำหนดเวลาเรียนหรือปฏิทินการศึกษาและตารางเวลาของหลักสูตร
2. สถานที่ (Space) แบ่งออกเป็นการจัดหลักสูตรที่มีการสอนภายในสถาบันหรือภายนอกสถาบัน
3. ทรัพยากร (Resource) หมายถึงการใช้บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
4. องค์กร (Organization) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือการจัดองค์กรของหลักสูตรและการจัดองค์กรในการบริหารงานทางด้านวิชาการ
5. ขบวนการ (Procedures) ขบวนการของหลักสูตร ประกอบด้วยการวางแผนจัดทำหลักสูตร การที่นักศึกษาจะสำเร็จการศึกษา การสอนและการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา
6. ผลผลิต (Outcome) หมายถึงวิธีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดเน้นของหลักสูตร และการประเมินเพื่อให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษา

จากบริบท 6 ด้าน ดังกล่าวจะมีความยากง่าย (Hierarchy) ในการดำเนินงานเรียงตามลำดับได้ตามรูปต่อไปนี้

สถาบันการศึกษาจะเน้นการจัดหลักสูตรในลักษณะใดก็พิจารณาได้จากตัวเลือกในแต่ละด้านให้สอดคล้องกันดังนี้

เวลา (Time)

- ปฏิทินปีการศึกษา** - 2 ภาค / 3 ภาค
 - 4-1-4 (4 เดือน - 1 เดือน - 4 เดือน)
 - เป็น Block หรือ Module
 - ไม่เฉพาะเจาะจง
- ตารางเวลาเรียน** - วันธรรมดา ในเวลาราชการ
 - วันธรรมดา ตอนเย็น
 - วันหยุดราชการ
 - จัดเฉพาะช่วงเวลา

สถานที่ (Space)

- ในมหาวิทยาลัย** - การเรียนการสอนตามปกติ
 - การจัดประสบการณ์อื่น
 - การใช้ไอศตัทสนูปกรณ์
 - การสอนเป็นรายบุคคล

- นอกมหาวิทยาลัย** - การเรียนการสอนตามปกติ
 - การใช้ห้องเรียนเคลื่อนที่
 - การใช้ไอศตัทสนูปกรณ์
 - การจัดสภาพการณ์จำลอง

แหล่งวิทยากรหรือทรัพยากร (Resource)

- คน** - คณาจารย์
 - วิทยากรภายในสถาบัน
 - วิทยากรภายนอกสถาบัน
 - นักศึกษา

- สิ่งพิมพ์** - หนังสือ / เอกสาร
 - ไอศตัทสนูปกรณ์
 - ห้องทดลอง
 - บทเรียนสำเร็จรูป / เครื่องคอมพิวเตอร์

องค์กร (Organization)

- การจัดโปรแกรม - โปรแกรมจัดเฉพาะและกำหนดไว้แน่นอน
- โปรแกรมประกอบด้วยวิชาเอก วิชาการศึกษาทั่วไป และวิชาเลือก
 - โปรแกรมหลาย ๆ วิชาเอก
 - โปรแกรมที่นักศึกษาทำสัญญาตกลง
- การบริหารงาน - เฉพาะศาสตร์เป็นคณะและภาควิชา (Disciplinary Unit)
- พหุวิชาการ (Multidisciplinary Unit)
 - สหสาขาวิชา (Interdisciplinary Unit)
 - หน่วยงานชั่วคราว (Temporary Unit)

ขบวนการ (Procedures)

- การวางแผนการ - คณาจารย์และสถาบันกำหนด
- เรียนการสอน - นักศึกษาและอาจารย์ร่วมกันจัดทำ
- นักศึกษากำหนดเป้าหมายและการสอนเน้นที่ตัวผู้สอน
 - นักศึกษากำหนดเป้าหมายและเน้นการสอนที่ตัวนักศึกษา
- การสอน - เน้นเนื้อหาวิชา เช่น การบรรยาย
- เน้นการสอนทางโสตทัศนูปกรณ์
 - เน้นการสอนโดยใช้ศูนย์วิทยาการ (Learning Resource Center)
 - เน้นการสอนที่ตัวนักศึกษา
- การวัดผล - การทดสอบจากข้อมูล
- การทดสอบสมรรถภาพ
 - การประเมินทุกด้าน

ผลิผล (Outcome)

- เป้าหมาย - สติปัญญา ความเป็นเลิศทางวิชาการ
- ทักษะในการประกอบอาชีพ
 - การพัฒนานุคคลและการคำนึงถึงปัญหาของบ้านเมือง
 - การวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่
- รูปแบบที่เสนอ - จำแนกเป็นเป้าหมายของสถาบันเกี่ยวกับการจัดการ
- รายละเอียดของ - ศึกษา การบริการชุมชนและสังคมทั่วไป (Institution

ผลผลิต

Perspective)

- จำแนกเป็นลักษณะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตของสถาบัน (Student Perspective)
- จำแนกคุณสมบัติของบัณฑิตตามลำดับขั้นตอนทางด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา และทักษะต่าง ๆ (Student Perspective Hierarchical Structure)
- จำแนกเป็นวัตถุประสงค์ของผู้เรียน วัตถุประสงค์ของสถาบันและสังคม (Multiple Perspective)

จากหลักการวิเคราะห์หลักสูตรของ เบอร์ควิส (H.W.Bergquist) ประกอบกับแนวคิดในการวิเคราะห์หลักสูตรของแอมเม (Marylyn J.Amey) ที่กล่าวว่าหลักสูตรจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะองค์ประกอบที่หลากหลายของเนื้อหาวิชาการศึกษาทั่วไป วิชาชีพหรือวิชาเอกและวิชาเลือกซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้จะต้องมีลักษณะผสมผสานกัน โครงสร้างของหลักสูตรจึงต้องนำมาพิจารณาเป็นส่วนสำคัญว่าประกอบไปด้วยวิชาและเนื้อหาวิชาอะไร

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

ผู้ที่ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิตส่วนมากก็จะไปประกอบอาชีพตามสาขาวิชาที่ได้ศึกษามาในระดับปริญญาตรี และก็มีเป็นจำนวนน้อยที่ศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นแหล่งปลูกฝังความรู้ให้บัณฑิต จึงต้องตระหนักถึงความสำคัญของคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา จะต้องเป็นที่พึงประสงค์ของหน่วยงานทั้งในด้านความรู้วิชาชีพ และการดำรงตนอยู่ในสังคมส่วนรวมได้ตลอดมา

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532) ได้กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิต ควรจะประกอบด้วย

1. บัณฑิตต้องมีลักษณะเหมือนคนซื่อมัทธย ในที่นี้หมายถึงความรู้วิชา และการแก้ปัญหาต่าง ๆ บัณฑิตจะต้องเป็นผู้รู้วิชา สามารถชี้ทางแก้ปัญหาให้ผู้อื่นและสังคมได้
2. บัณฑิตต้องสามารถชี้ข้อบกพร่องในการทำงานและในตัวคนอื่นได้ แต่ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง
3. บัณฑิตควรจะข่มคนที่ควรข่ม
4. บัณฑิตจะต้องเป็นคนฉลาดปราดเปรื่อง
5. บัณฑิตต้องมีความซื่อหุ่่นในตัวเอง
6. บัณฑิตต้องไม่หวั่นไหวเมื่อถูกคำเหน็ดเหนื่อยหรือสรรเสริญ
7. บัณฑิตต้องสามารถวางตัวเลขโดยไม่มีปฏิกิริยาต่อทุกข์หรือสุข

นิพนธ์ คันธเสวี (2530) กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตที่ดีไว้ว่า จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดี และมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพและ มุ่งให้ความเจริญแก่ อาชีพที่ตนดำเนินอยู่

เวสเบอร์รี่ และ วิลคอฟ (Westbery and Wilcof, 1978) ได้วิเคราะห์ความคิดของ โจเซฟ จี ชวบบ ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการวิชาการศึกษาทั่วไปว่า มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีลักษณะ ของผู้ใฝ่รู้ความจริงและมีเหตุผลโดยแสดงพฤติกรรมที่สามารถตั้งปัญหา รวบรวมข้อมูล แปลความ หมายของข้อมูล แล้วสรุปเป็นหลักการสร้างสรรค์เป็นทฤษฎีได้

ในส่วนของภาคเอกชนก็มีความต้องการบัณฑิตที่มีคุณสมบัติที่สมบูรณ์เช่นกัน จาก ผลการวิจัยของ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2530) ได้พบว่าคุณลักษณะของบัณฑิต ตามความต้องการของผู้จ้างงาน จะประกอบไปด้วย

1. ด้านความรู้ความสามารถ

1.1 คุณสมบัติที่สำคัญคือความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาวิชา

1.2 ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานและพัฒนาวิชาชีพ อันประกอบไปด้วย การวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การประยุกต์ความรู้ การถ่ายทอดความรู้ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ใฝ่หาความรู้ และทักษะเพิ่มเติม มีความสามารถในการประสานงาน รู้จักการตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล

1.3 ความรู้และความสามารถพิเศษ

นอกเหนือไปจากวิชาชีพแล้ว จะต้องมีความรู้ทางด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การวิจัย การบริหาร การวางแผน การพัฒนา จิตวิทยา คอมพิวเตอร์ การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

2. ด้านบุคลิกภาพ

2.1 บุคลิกภาพในการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบ ขยัน อดทน เสียสละ มี คุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ละเอียดยรอบคอบ มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความกระตือรือร้น และมีทัศนคติที่ดีต่องานและนายจ้าง

2.2 บุคลิกภาพทางสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ประพฤติดี ปรับตัวเข้ากับสังคม มีเหตุมีผล กล้าแสดงออก

2.3 บุคลิกด้านอารมณ์ ร่าเริงแจ่มใส สุขุมเยือกเย็น อ่อนโยนและมีจิตใจเข้มแข็ง

2.4 บุคลิกภาพด้านสุขภาพร่างกาย สมบูรณ์ แคล่วคล่องว่องไว มีระเบียบเรียบร้อย กระฉับกระเฉง

จากคุณลักษณะของบัณฑิตที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้จะเห็นว่าผู้ที่เป็บัณฑิตที่ดีจะต้องสามารถบูรณาการ สร้างสรรค์สาระใหม่ เพื่อให้การปฏิบัติงานและการครองชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัจฉรา วัฒนากัญญา (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการของวิชาพื้นฐานทั่วไปของหลักสูตรสาขาพยาบาลศาสตร์” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยศึกษาถึงประวัติพัฒนาการและสถานภาพ ตลอดจนปัญหาของวิชาพื้นฐานทั่วไปในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการจัดวิชาพื้นฐานทั่วไปมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ทั้งทางด้านโครงสร้างและจำนวนหน่วยกิต จุดมุ่งหมาย มิได้มีการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะทั้งในภาพรวมและแยกแต่ละหมวดวิชา ส่วนในเรื่องเนื้อหาวิชา จะแบ่งเป็น 3 หมวดวิชา และมาเพิ่มเป็น 4 หมวดวิชา ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรพยาบาลศาสตรระดับวิชาชีพ พ.ศ. 2525 การบริหารวิชาพื้นฐานทั่วไป มีการพัฒนาเป็นไปในทางที่ดีขึ้น โดยเริ่มจากการบริหารโดยบุคคล จนไปถึงหน่วยงานอิสระ การเรียนการสอนจะมีพัฒนาการที่ไม่ปรากฏเห็นเด่นชัด เน้นหนักไปทางด้านการสอนแบบบรรยาย ไม่มีการจัดกิจกรรม

ศุภวัฒน์ เอ็มโธ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์วิชาพื้นฐานทั่วไปในหลักสูตรการฝึกหัดครู พ.ศ. 2524 เป็นหลักสูตรแบบกว้าง ระบุองค์ประกอบไม่ครบ มีเพียงแต่หลักการ ความมุ่งหมายทั่วไป และความมุ่งหมายเฉพาะกลุ่มวิชา แต่จากการศึกษาแนวการสอนที่ใช้ประกอบหลักสูตรแม่บท พบว่า มีการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลไว้ด้วย ในด้านเนื้อหาวิชามีบางวิชาที่มีหัวข้อซ้ำซ้อนกัน และเนื้อหารายวิชามีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป จากความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอน พบว่า ความมุ่งหมายทั่วไปและความมุ่งหมายเฉพาะกับเนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนมีความเหมาะสมปานกลาง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนรวมกระทำได้ในระดับดีมาก วิธีสอนส่วนใหญ่ก็จะสอนแบบบรรยาย

ออปเปอร์ (Opper, John Herbert, Jr., 1992) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาและโครงสร้างของวิชาการศึกษาทั่วไป โดยเก็บข้อมูลจากประชากรมหาวิทยาลัย 2 แห่งในรัฐฟลอริดา และจากการศึกษาเอกสารหลักสูตรที่เกี่ยวกับเนื้อหาและโครงสร้างของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ยังมีความพอใจที่จะให้มีการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป แต่ยังไม่พอใจที่ผู้เรียนยังไม่มีการพัฒนาในด้านการเขียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปบ้างเล็กน้อย

เลร์ซัน (Larson, Lovenne Fay, 1991) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนหลักสูตร
วิชาการศึกษาทั่วไปในวิทยาลัยเป็นกลุ่มเฉพาะเล็ก ๆ เพื่อศึกษาการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร
วิชาการศึกษาทั่วไปในด้านเนื้อหาและโครงสร้าง และเสนอรูปแบบของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป
ผลการวิจัยพบว่าวิชาการศึกษาทั่วไปทำให้ผู้เรียนมีทักษะทางการเรียน มีความกระตือรือร้น
และเป็นการสร้างคนให้ปรับใช้สังคมและอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ ส่วนโครงสร้างและเนื้อหา
ส่วนใหญ่ใกล้เคียงกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย